

Oponentský posudek disertační práce Markéty Jindřichové
„Cesta za narativ a zase zpátky. Strategie a taktiky filmových adaptací“

Disertační práce Markéty Jindřichové je věnována problematice filmových adaptací literárních děl, speciálně postupům aplikovaným při převodu určité narativní struktury (příběhu, ale i diskurzu) z verbálního textu do komplexního audiovizuálního média, jakým je film. Jde tedy o tradiční oblast výzkumného zájmu, která se ovšem v posledním období výrazně aktualizovala a obdržela nové metodologické impulzy ve spojitosti s rozvojem tzv. adaptačních studií (*adaptation studies*). Celková kompozice disertace odpovídá ustáleným zvyklostem. V první části práce, jež je zaměřena obecně, se autorka vyrovnává s dosavadní odbornou literaturou, formuluje kritické poznámky k ní a v návaznosti na to představuje vlastní koncepci procesu adaptace a používané metody analýzy a interpretace. Druhá část disertace pak obsahuje čtyři příkladové komparativní studie, které dokládají, jak se předtím stanovené charakteristiky adaptace projevují v tvůrčí praxi. Souhrnně je možno říci, že autorka svůj hlavní cíl, tedy popis některých možných postupů při adaptaci a znázornění povahy těchto postupů prostřednictvím vybraných filmů, v zásadě splnila, jádro práce a její zjevný přínos pro oblast odborné reflexe problematiky adaptací ovšem evidentně spočívá v pasážích zaměřených na srovnávání a rozbor konkrétních literárních a filmových děl.

Badatel, který se zabývá problematikou filmových adaptací, je v současnosti konfrontován s velkým a nepřehledným množstvím odborných prací, především anglicko-jazyčných, jejichž objem stále narůstá. Je možno říci, že autorka disertace se celkově v literatuře o adaptacích (a v teoretických textech, jež s adaptacemi souvisejí volněji) orientuje a dokáže představit jak vývoj názorů na povahu a možnosti filmových adaptací, tak významné koncepce současné, a zároveň tyto koncepce zasadit do obecnějšího rámce. Tendence ke strukturaci výkladu ve formě střídajících se kratších kapitol, jež problematiku nahlížejí z různých perspektiv, a sklon k jisté esejističnosti v podání látky ovšem někdy vedou k určitým zjednodušením či nepřesnostem. Tak je myslím v ne zcela náležité souvislosti zmiňován McFarlaneův pojem-termín *transfer* (s. 15), protože autor pod *transfer* zahrnuje nikoli zřetelné odklony od předlohy, ale ty složky, které lze bez podstatnějších zásahů převést do jiného média. Jestliže Jean-Luc Godard kdysi uvažoval o filmu jako o formě psaní, tvořila pozadí jeho reflexe spíše Astrucova koncepce kamery-pera (tj. kamery jako nástroje pro vyjádření filmařových myšlenek), než přímé vztažení k uplatnění písma, resp. verbálních textů ve filmu (s. 58). Asi není úplně namístě tvrdit, že Ecovu teorii „rozvedl později“

Seymour Chatman v *Příběhu a diskursu*, protože práce obou autorů vznikaly víceméně současně a vzájemné návaznosti mezi různými badateli tu jsou nesporně složitější (s. 19).

Je ale třeba zdůraznit, že základní linie autorčina uvažování jsou bezpochyby podnětné a že si v obecné části připravuje postupy a nástroje, které pak dobře využije v analytickém oddílu disertace. Užitečný tu je důraz na narativ a naratologický pojmoslovný aparát, neboť právě narace představuje pro literaturu a film společnou bázi, která umožňuje adaptační operace a na druhé straně komparaci při analýze (s. 22, 45). Neméně závažné a oprávněné je odmítnutí kritéria věrnosti vůči literárnímu textu jako východiska pro hodnocení adaptací a vyzdvižení kulturního kontextu, do něhož je adaptace zasazena. Tento kontext podmiňuje přístup k předloze i způsob, jak je adaptace recipována („adaptace je výsledkem komunikace mezi literárním textem a kulturním kontextem“, s. 48).

Ztotožňuji se s názorem, že vytváření klasifikací, které vedou k tomu, že filmové adaptace jsou rozřazovány do strnulých a statických kategorií, není produktivní (např. s. 51) a že je třeba operovat se škálovostí, s řadou plynulých přechodů mezi různými podobami adaptací, přičemž se v konečné instanci musíme vyrovnávat se dvěma jedinečnými artefakty, předlohou a jejím přepisem. Na druhé straně je ale asi potřebné načrtnout v prostoru adaptací určité kontury, k nimž je možno vztahovat se při popisu a interpretaci. Autorka hovoří o adaptačních strategiích jako „generálních plánech“ adaptace a o taktikách jako konkrétních způsobech realizace plánů a vedle toho se zmiňuje i o modelech či metodách adaptace. I když poukazuje na to, že jejím cílem je podat pouze určitý nástin (s. 58), bylo by nesporně užitečné, kdyby byla v práci přehledně ukázána alespoň elementární typologie a také blíže osvětlena hierarchická diference mezi strategiemi a taktikami.

Čtyři komparativní studie, jež zahrnuje druhá část disertace, slouží jako exemplifikace k předcházejícím obecným úvahám, ale nesporně mají svou hodnotu také jako samostatné analýzy. Přispívá k tomu jak vhodný výběr filmů, které reprezentují zřetelně odlišná pojetí procesu adaptace, tak autorčina schopnost nahlížet na sledovaná díla v kulturním kontextu, popsat principy, na nichž je založen přístup jednotlivých filmových tvůrců k literárním předlohám, a interpretovat sémantické a strukturní posuny, k nimž při adaptaci dochází.

Každá z analýz poukazuje na určité důležité aspekty adaptací. V případě rozboru Coppolovy adaptace novely Josepha Conrada *Srdce temnoty* (*Apokalypsa*, 1979) by bylo možno namítat, že jde o problematiku už mnohokrát probíranou, autorka tu ovšem instruktivně ukázala, jak může vypadat aktualizační změna časového a prostorového zařazení příběhu při zachování (a intenzifikaci) jeho podstatných sémantických aspektů. Následující výklad o filmu Michaela Winterbottoma *Tristram Shandy* (2005), založeném na

„nezfilmovatelném“ románu Laurence Sterna, naopak dokládá, jak lze adaptaci opřít o charakteristické rysy diskurzu předlohy. Bezesporu podnětná je kapitola věnovaná filmu Claire Denisové *Beau Travail* (1999), volně založenému na novele Hermana Melvilla *Billy Budd*. Pozoruhodný je tu jak rozbor rolí jednotlivých postav v příběhu, tak zachycení postupů, které transformují verbální vyjádření ve vizualitu a fyzickou akci. Konečně výklad zaměřený na adaptaci alegorické novely Richarda Bacha (*Racek Jonathan Livingston*, Hall Bartlett, 1973) poukazuje na možnosti využití specificky filmových vyjadřovacích prostředků.

Disertace celkově dodržuje standardy a zvyklosti odborného textu, i když někdy sahá (v určitých pasážích možná až v přílišné míře) k nezávazně esejistickému způsobu vyjadřování. Je třeba uvést, že při četbě textu občas narazíme na jazykové, zvláště pravopisné nedostatky. Evidentní přehlédnutí při psaní vedou k výskytu nekorektních podob vlastních jmen: *Kubrik* místo *Kubrick* (s. 76), *Stern* místo *Sterne* (s. 79), *Clair*, *Caire* nebo *Clarie* místo *Claire* (s. 43, 114) apod. Opakovaně se objevují interpunkční prohřešky, zvláště chybějící, nebo naopak přebývající čárky: „díla jako je Tristram Shandy“ (s. 94; podobně např. s. 17, 37, 64, 76, 122, 125). Jazykové nedostatky jiného druhu jsou ojedinělé: „historickou dobu a režim, v níž recipient žije“ (s. 120). Ve všech případech ovšem jde o jednotlivá problematická místa, která se jeví jako důsledek jistého spěchu při konečné úpravě textu, a při následné jazykové redakci by mohla být snadno odstraněna.

Výklady věnované komplikované a mnohotvárné problematice pochopitelně podněcují k různým otázkám. V souvislosti s tím bych byl rád, kdyby se autorka disertace mohla vyjádřit k následujícím bodům:

(1) Lze uvést nějaký konkrétní příklad vztahu mezi adaptační strategií a jí podřízenou adaptační taktikou?

(2) V práci se hovoří o komunikačních strategiích, ale také o modelech a metodách. Je možno popsat případné difference mezi zmíněnými koncepty?

(3) Proti evidentně překonanému požadavku věrnosti předloze se v disertaci staví respekt k předloze (s. 133). Dá se uvažovat o určitých kritériích, podle nichž lze respekt k předloze posuzovat a hodnotit?

Autorka v disertaci doložila, že má přehled o vývoji reflexe týkající se filmových adaptací i o současné odborné literatuře, jež je jim věnována, a že je schopna na tomto základě o dané problematice samostatně uvažovat. Především pak projevila schopnost citlivé a poučené analýzy a interpretace literárních i filmových děl. Hlavní přínos práce spatřuji právě v kapitolách, v nichž se na konkrétním materiálu prostřednictvím důkladné komparace a

s přihlédnutím k širokému kulturnímu kontextu ukazují různé možnosti přístupu filmařů k adaptaci.

Markéta Jindřichová tak prokázala schopnost samostatné tvůrčí činnosti ve výzkumné oblasti, jíž se věnuje. I když lze mít k některým dílčím složkám disertace připomínky, práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce. Doporučuji proto disertační práci Markéty Jindřichové k obhajobě.

prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.,

Ústav českého jazyka a teorie komunikace,

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

V Praze dne 24. května 2019

